

Korruptsiooniteema on tähtis

Andres Herkel, Vabaerakond

Eesti edenes korruptsioonitaju indeksis paar kohta paremusele. Samas on nii poliitika kui ettevõtetus avaliku arvamuse jaoks korruptsiooniga määratud valdkonnad. Tavaliselt ongi efektne rääkida korruptsioonist konkreetsete paljastuste keeles.

Siin on esitatud mõned keskse tähendusega probleemid, mida lahendama asudes on võimalik muuta Eesti ühiskond oluliselt korruptsioonivabamaks ja mis peaksid seisma järgmise Riigikogu töölaual.

Kohalike omavalitsuste toimereeglid. Äsja võttis Riigikogu vastu seaduse, mis võimaldab paremini sisse nõuda kohalikule omavalitsusele tekitatud kahju ning seab võimaliku huvide konflikti tekkele volikogus täiendavad piirangud. See puudutab juhtumeid, kus linna allasutuste või äriühingute juhid on volikogus võtmepositsioonidel. Näiteks välistatakse see, et nad revisjonikomisjoni liikmetena kontrollivad iseennast.

Kahju sissenõudmise õigus anti juhul, kui omavalitsus seda ise ei tee, prokuratuurile. See pole ühe linna juhtum, aga Kohtla-Järve juhtumina sai see kuulsaks. Endise linnapea Solovjovi tekitatud kahju ei tahtnud järgmine linnapea (Solovjovi endine abilinnapea Jantšenko) sisse nõuda. Kui tõhusalt õiguskantsleri ettepanekuist idanenud seadusemuudatus tegelikkuses toimima hakkab, on vara ütelda.

Lisaks on omavalitsustes hulk poliitilise kultuuri probleeme. Näiteks volikogu opositsiooni õiguste kaitse. Kõige drastilisem näide pärineb Narva volikogust. Vaatamata seaduse nõudele, et volikogu saadikul on õigus kuuluda vähemalt ühte volikogu komisjoni on Narva Keskerakond osade volikoguliikmete komisjoni kinnitamisest kangekaelselt keeldunud. Argumendiks tuuakse omavalitsuse autonoomia ja kohus pole selliste juhtumite lahendamisele kaasa aidanud. Üle Eesti on selliste probleemide teadvustamine ja neist kõnelemine pildi siiski sõbralikumaks ja koostöövalmimaks muutnud.

Lobireeglid. Lobitöö reeglistamist oodatakse Riigikogult. Soovitavalt peaks see tehtud olema kui mitte seaduse, siis Riigikogu juhatuse tasemel. Praegu on lobitöö reeglid esitanud korruptsioonivastane erikomisjon:

<https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2015/03/Korruptsioonivastase-erikomisjoni-soovitused->

[Riigikogu-liikmetele-suhtlemisel-huvir%C3%BChmade-esindajatega.pdf](#). Minu arvates on probleem sama oluline valitsuse ja ka suuremate omavalitsuste jaoks, kus pole tehtud sedagi, mida Riigikogu komisjon tegi.

Mida lobireeglid Riigikogu liikmetele annavad? Tegemist on just selliste soovitustega, mis aitavad orienteeruda huvirühmade tegelikes eesmärkides, ärgitavad kohtumise fakti, seal osalejate ringi ja teemasid selgelt dokumenteerima jms. Seega on tegemist Riigikogu liikme enda kaitsega. Võib eeldada, et aja jooksul lobitöö pigem tugevneb ja kõikvõimalikud huvirühmad lisavad selleks vahendeid. Seetõttu on selliste reeglite olemasolu ja teadvustamine väga vajalik.

Vilepuhujate kaitse. See eeldab nii riigisisest kui rahvusvahelist tööd. Erinevad organisatsioonid (Euroopa Liit, Euroopa Nõukogu, OECD) on vilepuhujate (inglise *whistleblowers*) toetuseks vastu võtnud mitmeid dokumente. Samuti on eesmärgiks tagada mõistlik teavituskultuur ja teadvustada vilepuhujate rolli väärtegade ja korrupsiooni tunnistajana, mitte pealekaebajana. Eesti seadusandluses vilepuhujate mõiste puudub ning sellega seotud õiguste kaitse ei ole parimal moel tagatud.

Viimase aja juhtumitest on tuntum Danske Panga vilepuhujate Howard Wilkinson. Wilkinsoni nimi tuli välja Eesti ajakirjanduse kaudu. Hoopis vähem on aga räägitud sellest, milliseid ebameeldivusi isiku avalikustamine asjaosalisele kaasa toõi ning mida tuleb teha riskide vältimiseks. Kuidas ja millistes olukordades tuleb tagada vilepuhujate kaitse, peaks kindlasti olema küsimus, mida järgmine Riigikogu lahendamaks asub.

Andmete avalikkus. Ei saa öelda, et Eestis pole avalikku huvi eeldavad andmed avalikud või neid pole võimalik kätte saada, kui osatakse küsida. Probleeme on olnud omavalitsuste ja ametiasutustega, mis on pannud dokumente põhjendamatult „ametialaseks kasutamiseks“ või takistanud poliitilise opositsiooni ligipääsu infole. Tuleb töötada selle nimel, et näiteks õiguskantsleri, aga ka poliitikute sekkumisel sellised probleemid lahenevad. Kergekäeline piirangutempel võib küll olla ametniku jaoks mugav, kuid ühiskonna kui terviku jaoks ei ole see enamasti mõistlik.

Kindlasti on vajalik avaandmete riskiasutus, samuti vajaliku info hankimise ja töötlemise mugavus. See aitab võimalikke huvide konflikte tuvastada ja ennetada. Andmete avalikkusega on vahetult seotud ka andmekaitse, s.h. suurte infokandjate küberturvalisus.

Ühe avalikkust ja läbipaistvust tagava sammuna on aastaid räägitud riigiasutuste ja omavalitsuste kõigi tehingute avalikustamisest riigiraha portaali kaudu. See

oleks avaliku raha kasutamise parim läbivalgustamine. Kahjuks on Justiits- ja Rahandusministeerium lubatud rakendust pidevalt edasi lükanud. Kitsaskohaks on olnud Äriregister, mis sellise avarakenduse korral kaotaks oma rolli tasuliste infoteenuste pakkujana. Uuel Riigikogul tuleb silm peal hoida, et uus lubatud tähtaeg 2020. aastal viiks tulemuseni.

Poliitiline korrupsioon. Tegemist on kõige tundlikuma ja õiguslikult kõige haprama valdkonnaga, kus mõnigi kord on tulemuseks J.O.K.K. ehk „juriidiliselt on kõik korrektne“. Vabaerakond on jätkuvalt seisukohal, et Riigikogu erakondade külluslik riigieelarveline rahastamine Riigikogu enda otsuste alusel on oma sisult poliitiline korrupsioon. Samuti võivad seda olla mitmed nn. katuseraha juhtumid.

Sarnane teema on avalike vahendite kasutamine poliitilistes erahuvides, mille kohta on omavalitsuste infolehtede näitel asunud auditeid tegema ka Riigikontroll. Eriti drastilised on juhtumid, kus avaliku raha eest tehakse Eesti riigile meelsuselt vastanduvat väljaannet (ajaleht *Stolitsa* Tallinnas) või tellitakse avaliku raha eest Eesti-vaenulikul kanalilt saateid (PBK ehk *Pervõi Baltiiski Kanali* näide). Sel juhul on otsene puutumus riigi julgeolekuküsimustega.

Võitlus J.O.K.K. skeemil põhineva poliitilise korrupsiooniga on enamasti kõige raskem. Esiteks puudub poliitilistes kogudes tahe sellega tegeleda. Teiseks tunnevad end nende teemade puhul ebakindlalt ka korrupsioonitõrjeks ellu kutsutud mittetulundusühingud. Nende rahastamine võib poliitikutest sõltuda ning nende dialoog poliitikutega muudel vajalikel teemadel võib kannatada.

Mõnesid probleeme, näiteks erakondade rahastamist ja katuseraha jagamist on hakatud näitama sellisena, millele ngunii paremat lahendust ei tule ja tihti veendakse kriitikuid „mõistlikumate“ teemadega tegelema. See aga ei tähenda, et neil teemadel kõnelemine on kasutu, sest kui ei oleks kõneldud, oleks olukord kuritarvitustega oluliselt hullem